

Salassa pidettävän henkilöllisyyden paljastuminen käräjäoikeuden julkisessa selosteessa tietoja yhdistelemällä

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 11.12.2022 osoitetussa kantelussa arvostellut poliisin ja käräjäoikeuden menettelyä. Käräjäoikeus oli määrännyt rikosasiassa asianomistajana olleen kantelijan henkilöllisyyden salassa pidettäväksi. Tuomion käräjäoikeus määräsi salassa pidettäväksi lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta. Käräjäoikeus antoi tuomion antamisen yhteydessä julkisen selosteen, jossa kerrottiin kantelijaan kohdistuneista rikoksista. Kantelijan mukaan julkisen selosteen seurauksena salassapito menetti merkityksensä, sillä hänen nimensä oli poliisin aiemman tiedottamisen johdosta julkisesti tiedossa. Käräjäoikeus poisti julkisen selosteen verkkosivuiltaan kantelijan yhteydenoton jälkeen. Tiedottamisen lisäksi kantelija on arvostellut poliisin menettelyä kuulusteluissa, jotka kantelija koki painostaviksi ja loukkaaviksi.

SELVITYS

Poliisilaitos on antanut lausunnon, jonka ohessa on toimitettu muun ohella videotallenteet kantelijan kuulusteluista.

Käräjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut kärjätuomari on antanut menettelystään selvityksen sekä pyytämäni lisäselvityksen. Käräjäoikeuden laamanni on antanut lausunnot. Käytössäni on ollut myös käräjäoikeuden asiassa antama julkinen seloste.

RATKAISU

1 Tapahtumatiedot

Poliisin tiedottaminen

Poliisi tiedotti useana peräkkäisenä päivänä kantelijan katoamisesta. Tiedottamisessa käytettiin kantelijan nimeä ja kuvaa. Kun kantelija löytyi, niin poliisi tiedotti asiasta kertoen myös sen, että kantelijan on syytä epäillä joutuneen rikoksen kohteeksi. Tiedotteessa pyydettiin kansalaisilta vihjeitä siinä tarkemmin kuvatuilta paikoilta ja ajankohdilta. Esitutinnan aikana poliisi kertoi tiedotteessa muun muassa yhden tutkittavana olleen rikosnimikkeen ja pyysi kansalaisilta vihjeitä tiedotteessa tarkemmin kuvatuilta paikoilta ja ajoilta. Myöhemmin poliisi tiedotti ottaneensa kiinni henkilön, jonka epäillään olevan vastuussa katoamisesta. Tiedotteessa kerrottiin muun ohella, kuinka monen vuorokauden jälkeen kadonnut löytyi. Vielä tämän jälkeen poliisi pyysi kansalaisilta havaintoja asiasta tiedotteessa tarkemmin kuvatuin tavoin.

Käräjäoikeuden tiedottaminen

Asiassa puheenjohtajana toiminut käräjätuomari on selvityksessään todennut, että asian käsittely käräjäoikeudessa oli herättänyt median mielenkiintoa, koska julkisuudessa oli runsaasti uutisointia kantelijan katoamiseen ja tämän etsintöihin liittyen. Käräjäoikeus määräsi istuntokäsittelyn toimitettavaksi kokonaan yleisön läsnä olematta. Asiassa antamansa tuomion käräjäoikeus määräsi salassa pidettäväksi lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia lukuun ottamatta. Käräjätuomari laati ratkaisusta julkisen selosteen, joka julkaistiin käräjäoikeuden verkkosivuilla.

Julkisen selosteen julkaisun jälkeen kantelija oli yhteydessä käräjäoikeuteen kertoen, että kantelijan nimi oli ollut jo aiemmin näkyvästi julkisuudessa ja julkisen selosteen johdosta tuomion salassapito on menettänyt merkityksensä, sillä asian laatu huomioon ottaen kantelijan henkilöllisyys ja julkinen seloste olivat yhdistettävissä toisiinsa. Käräjäoikeus poisti julkisen selosteen verkkosivuiltaan.

Asiaa ratkaistessani käytössäni on ollut käräjäoikeuden antama julkinen seloste sekä tuomio. Salassapitomääräyksen vuoksi en ratkaisussani ilmaise tapaukseen liittyviä yksityiskohtia enkä myöskään yksilöi kantelun kohteena ollutta poliisilaitosta tai käräjäoikeutta.

Julkisessa selosteessa käräjäoikeus oli ensin kertonut käsittelyssä olleet rikosnimikkeet. Tämän jälkeen selosteessa oli kerrottu, että asia oli käsitelty yleisön läsnä olematta ja että asianomistajan henkilöllisyys, oikeudenkäyntiasiakirjat sekä tuomio on tuomiolauselmalla ja lainkohtia lukuun ottamatta määrätty pidettäväksi salassa. Seuraavaksi julkisessa selosteessa on kerrottu vastaajan syntymävuosi, sukupuoli, syyksi luetut rikosnimikkeet sekä rikosten teko aika ja – paikka. Tämän jälkeen julkisessa selosteessa tulee osuus, jossa on kuvattu vastaajan syyksi

luettua kantelijaan kohdistunutta rikollista menettelyä. Julkisen selosteen lopussa on puolestaan kerrottu vastaajalle tuomitun vankeusrangaistuksen pituus ja tuomituista korvauksista sekä niistä seikoista, jotka ovat korottavasti vaikuttaneet asiassa korvaustasoon. Viimeiseksi julkisessa selosteessa on kerrottu, että tuomio ei ole lainvoimainen.

2 Poliisin menettelyn arviointi

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi, jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi.

Poliisilain 6 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvien osien esitutkintalain säännöksiä.

Kantelijasta oli tehty poliisille katoamisilmoitus eikä tiedossa tuolloin ollut, että hän oli joutunut rikoksen uhriksi. Ylipäättään henkilön tullessa ilmoitetuksi kadonneeksi katoamisen syy ei ole yleensä tiedossa tai pääteltävissä. Käytännössä kadonneen henkilön nimi ja kuva ovat usein välttämättömiä tietoja henkilön etsimiseen. Asiassa ei ole aihetta arvostella poliisin menettelyä sen johdosta, että kantelijan nimeä ja kuvaa oli käytetty hänen katoamisesta koskeneessa tiedotteessa.

Kantelijan löytymisen jälkeen katoamisilmoituksen tutkinta on päätetty ja asian selvittämistä on jatkettu esitutkinnassa. Poliisi on tiedottanut asiasta myös esitutkinnan aikana.

Esitutkintalain 11 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan, jos esitutkinnasta on asian yhteiskunnallisen merkityksen, sen herättämän yleisen mielenkiinnon, rikoksen selvittämisen, rikoksesta epäillyn tavoittamisen, uuden rikoksen estämisen tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämisen vuoksi taikka muusta vastaavasta syystä tarpeen tiedottaa, tiedottaminen on tehtävä niin, että ketään ei aiheettomasti saateta epäilyksenalaiseksi ja että kenellekään ei tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa. Pykälän 2 momentin mukaan henkilön nimen tai kuvan saa antaa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi.

Kuten poliisilaitos on lausunnossaan todennut, niin kyse on ollut julkisuutta saaneesta poikkeuksellisesta ja vakavasta rikosepäilystä, jossa epäilty on ollut tuntematon ja kateissa. Esitutkinnassa poliisin tiedottamisen tarve on perustunut rikoksen selvittämiseen ja tekijän tavoittamiseen. Jotta kansalaisilta on ollut mahdollisuus saada asian selvittämiseksi merkityksellisiä tietoja, niin tiedotteissa on ollut välttämätöntä myös yksilöidä osin sitä, mihin katoamiseen liittyen

tietoja pyydetään sekä myös ajankohtia ja –paikkoja, joilta kansalaisilta vihjeitä on pyydetty. Asiassa ei ole aihetta arvostella poliisin menettelyä myöskään tiedottamisesta esitutinnan aikana.

Esitutkintalain 7 luvussa säädetään kuulusteluista. Luvun 5 §:n mukaan kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan johtavan lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapautteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyen vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja. Minulla ei ole käytössä olevan aineiston, mukaan lukien kuulustelutallenteet, perusteella aihetta katsoa poliisin menetelleen vireellisesti kuulusteluissa, joissa kantelijalla on ollut mukanaan myös oikeudellinen avustaja.

Kantelu ei anna poliisin menettelyn osalta aihetta toimenpiteisiini.

3 Käräjäoikeuden menettelyn arviointi

3.1 Sovellettavat säännökset

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet.

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee muun ohella valvoa, että tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeuskanslerin tuomioistuihin kohdistuva laillisuusvalvonta perustuu tuomioistuihin riippumattomuuden kunnioittamiseen. Oikeuskansleri ei voi puuttua riippumattomien tuomioistuinten toimi- ja harkintavaltansa rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin

mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (jäljempänä oikeudenkäyntijulkisuuslaki) 1 §:n mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 6 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa. Lain esitöissä on todettu säännöksen soveltuvan lähinnä seksuaalirikoksiin. Säännöksellä halutaan suojata rikoksen uhria ja estää se, että hänelle tulisi rikoksen aiheuttaman nöyryytyksen ja muun kärsimyksen lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta johtuvia kohtuuttomia lisäseuraamuksia ([HE 13/2006 vp](#) s. 32). Säännöksen voidaan nähdä olevan perusteltu myös siitä näkökulmasta, että asianomistajan henkilöllisyyden salassapito voi osaltaan vähentää seksuaalirikosten jäämistä viranomaisille ilmoittamatta (Antti Tapanila, Seksuaalirikokset ja oikeudenkäynti, 2023, Alma Talent, s. 175).

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 9 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Pykälän 3 kohdan tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäviksi. Lain esitöissä on todettu, että pykälässä mainittu arkaluonteisuuden käsite on sidoksissa vallitseviin yhteiskunnan arvokäsityksiin eikä sitä ole mahdollista rajata lain perusteluissa etukäteen erilaisia tilanteita silmällä pitäen. Merkitystä tulisi antaa henkilön omalle käsitykselle asiasta, mutta yksinomaan sillä perusteella asiaa ei voitaisi ratkaista ([HE 13/2006 vp](#) s. 32).

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 10 §:n mukaan tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 24 §:n 1 momentin nojalla tuomioistuin voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää: 1) 9 §:ssä salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja; 2) tietoja, joiden salassa pitämiseksi on annettu 10 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräys; taikka 3) tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta. Saman pykälän 2 momentin nojalla ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat

ovat tällöinkin julkisia. Jollei kyseinen asianosainen toisin pyydä, tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa.

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 26 §:n mukaan 24 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon saa ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 25 §:n mukaan 24 §:n 1 momentin nojalla salassa pidettäväksi määrätystä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu.

Oikeudenkäyntijulkisuuslain hallituksen esityksessä on todettu julkista selostetta koskevan säännöksen tarkoituksena olevan lisätä julkisuutta ja ohjata tuomioistuinkäytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon erityisesti ratkaisun korostetut julkisuusvaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin eri tietoja koskevat perustellut salassapitointressit ([HE 13/2006 vp](#) s. 21).

Hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että myös salassa pidettävien salassa pidettävien ratkaisujen välillä on eroja, jotka on perusteltua ottaa huomioon julkista selostetta laadittaessa. Asianomistajan yksityisyyden suojaan on kiinnitettävä erityistä huomiota silloin, kun kyse on erityisen arkaluonteisesta henkilön yksityiselämään liittyvästä rikoksesta. Tällaisia ovat tyypillisesti seksuaalirikokset. Lakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti pykälään otettiin erityissäännös tällaisia rikoksia koskevasta julkisesta selosteesta. Sen mukaan julkinen seloste on erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskevassa asiassa myös julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. Lakivaliokunnan mietinnössä todetaan säännöksen mahdollistavan muun muassa sen, että siinä tarkoitetuissa poikkeustapauksissa selosteen julkistamista lykätään myöhempään ajankohtaan tai että useita eri tapauksia koskevia selosteita kootaan julkistettaviksi yhtäikaa. Viimeksi mainituin tavoin voidaan pyrkiä turvaamaan se, että ratkaisut eivät ole yhdistettävissä tiettyihin juttuihin niin helposti kuin annettaessa seloste julkisuuteen välittömästi ratkaisun yhteydessä ([LaVM 24/2006 vp](#)).

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 32 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi oikeudenkäynnin viireillä ollessa tai sen jälkeen asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutoinkin päättää oikeudenkäynnin tai muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta

uudelleen, jos olosuhteet jo tehdyn ratkaisun jälkeen ovat muuttuneet tai siihen on muuten painavia syitä.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan ([2000/C 364/01](#)) 7 artiklan mukaan jokaisella on oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan. Perusoikeuskirjan 8 artiklassa on säädetty henkilötietojen suojasta. Artiklan mukaan jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan. Tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista, ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi. Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen on turvattu puolestaan perusoikeuskirjan 47 artiklassa.

Lailla henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä 1054/2018 (rikosasioiden tietosuojalaki) on pantu täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680 luonnollisten henkilöiden suojelusta toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja neuvoston puitepäättöksen 2008/977/YOS kumoamisesta ([rikosasioiden tietosuojadirektiivi](#)). Rikosasioiden tietosuojalakia sovelletaan sen 1 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan viranomaisten käsitellessä henkilötietoja, kun kyse on rikosasian käsittelemisestä tuomioistuimessa. Lain 2 luvussa säädetään henkilötietojen käsittelyä koskevista periaatteista. Näitä ovat muun ohella lainmukaisuusvaatimus, käyttötarkoitussidonnaisuus, tarpeellisuusvaatimus ja virheettömyysvaatimus.

Olen käsitellyt salassa pidettävien henkilötietojen paljastumista tuomioistuimelta ja viranomaiselta saatuja tietoja yhdistelemällä 20.7.2023 antamassani ratkaisussani [OKV/1146/10/2022](#). Kyseisessä asiassa kyse oli siitä, että hallinto-oikeus oli luovuttanut valittajan nimen asiassa, jossa pseudonymisoitu ratkaisu oli julkaistu yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan verkkosivuilla. Lautakunnan julkaisemassa ratkaisussa kerrotut terveystiedot yhdistyivät näin tiettyyn henkilöön. Ratkaisussani toin muun ohella esille [EU:n tietosuoja-asetuksen](#) asettamia vaatimuksia henkilötietojen käsittelylle sekä EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöä asiakirjoja julkistamalla tapahtuvasta epäsuorasta henkilön tunnistamisesta. EU:n tietosuoja-asetusta ei sen johdannon 19 kohdassa todetulla tavalla sovelleta tapauksissa, joissa toimivaltaiset viranomaiset käsittelevät henkilötietoja rikosten ennalta estämistä, tutkintaa, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia varten taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten, vaan näiden henkilötietojen käsittelystä on annettu EU:ssa erityissäädöksenä rikosasioiden tietosuoja-direktiivi. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin 45 artiklan 2 kohdan mukaisesti rikosasioiden tietosuojalain 45 §:n 2 momentti rajoittaa tietosuojavaltuutetun toimivaltaa valvoa lainkäyttöä. Tuomioistuinten on lainkäytössä ja siihen liittyvissä toiminnoissaan kuitenkin otettava huomioon tietosuojan vaatimukset.

3.2 Julkisen selosteen vaatimuksista

Vaikka laissa säädetyt edellytykset julkisen selosteen laatimiselle eivät täytyisi, voi tuomioistuin siitä huolimatta toteuttaa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatetta lain vähimmäistaso ylittäen ja antaa julkisen selosteen. Silloin kun oikeudenkäyntijulkisuuslain 25 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät, niin tuomioistuimella ei ole pykälän sanamuodon mukaan harkintavaltaa julkisen selosteen laatimisessa, vaan tuomioistuimen on se laadittava. Pykälän mukaisten edellytysten arvioinnissa tuomioistuimella on luonnollisesti harkintavaltaa. Käsiteltävässä asiassa kärjätuomarin antamankin selvityksen perusteella kiistatonta on, että pykälässä säädetyt edellytykset julkiselle selosteelle täyttyivät.

Oikeudenkäyntijulkisuuslain 24 §:n 2 momentin mukaisesti ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat julkisia silloinkin, kun ratkaisu on määrätty pidettäväksi salassa. Asiassa median mielenkiinto kärjäoikeuden istuntoon johtui siitä, että julkisuudessa oli aiemmin uutisoitu kantelijan katoamisesta ja tällöin tiedotettu myös kadonneen henkilöllisyys. Tämänkaltaisissa olosuhteissa kärjätuomari ei ole voinut estää sitä, että tuomioistuimen ratkaisun lopputuloksesta ja aiemmin toisen viranomaisen antamia tietoja yhdistelemällä yleisö olisi voinut mahdollisesti saada tiedon rikoksen uhrin henkilöllisyydestä, joka oli tuomioistuimessa määrätty salassa pidettäväksi. Samanaikaisesti oikeudenkäyntijulkisuuslaki on asettanut tuomioistuimelle velvollisuuden julkistaa julkinen seloste siten, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu.

Oikeudenkäyntijulkisuuslaki, eivätkä sen esityöt, anna täsmällisesti vastausta siihen, miten tuomioistuimen tulisi toimia tämänkaltaisessa tilanteessa, jossa salassa pidettäväksi määrätty asianomistajan henkilöllisyys voi olla julkisen selosteen ja toisen viranomaisen aiemmin antamien tietojen johdosta tunnistettavissa. Laillisuusvalvonnassa ja oikeuskirjallisuudessa salassa pidettäväksi määrätyn asianomistajan henkilöllisyyden paljastumisen riskiä on pohdittu aiemmin lähinnä siitä näkökulmasta, millä tarkkuudella rikollista tekoa voidaan julkisissa selosteissa kuvata ilman vaaraa asianomistajan henkilöllisyyden paljastumisesta (ks. tältä osin erityisesti oikeusasiamiehen ratkaisu 22.6.2011 [dnro 4798/4/09](#)). Arvioitavana ei ole ollut kuitenkaan suoraan tämänkaltaisen eri viranomaisten antamista tiedoista aiheutuva henkilöllisyyden tunnistamisen riski. Oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen, mukaan lukien julkiseen selosteseen, liittyviä kysymyksiä on käsitelty Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankkeen raporteissa vuonna 2007 ([Oikeudenkäynnin julkisuus](#)) ja vuonna 2016 ([Tuomioistuimet ja media](#)) sekä [Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhankkeen raportissa vuonna 2018](#), mutta näissäkään ei ole pohdittu nyt käsiteltävänä olevan kaltaista tilannetta.

Käsittelyn julkisuus mainitaan perustuslain 21 §:n 2 momentissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin yhtenä takeena. Julkisuusintressi on oikeudenkäynnissä vielä vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä. Oikeudenkäynnin julkisuus liittyy asianosaisen oikeusturvan lisäksi yleisempiin vaatimuksiin vallankäytön avoimuudesta ja kontrolloitavuudesta (ks. esim. [PeVL](#)

[31/2005](#) vp s. 4). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut oikeudenkäynnin julkisuuden merkitystä tärkeänä keinona ylläpitää tuomioistuimiin kohdistuvaa yleistä luottamusta sen lisäksi, että se suojaa yksittäisiä osapuolia salaiselta oikeudenkäytöltä ([Axen v. Saksa, 8.12.1983](#), kohta 25 ja siinä viitattut ratkaisut). Toisaalta perusoikeudet suojaavat myös henkilön yksityiselämää eikä oikeudenmukainen oikeudenkäynti voi toteutua, mikäli rikoksen uhriksi joutunut ei voi tehdä rikosilmoitusta ja kertoa tapahtumista avoimesti luottaen siihen, että asia voidaan käsitellä ja ratkaista ilman vaaraa arkaluonteisten asioiden leviämisestä myöhemmin yleiseen tietoon.

Tuomioistuimissa käsitellyt rikosasiat eivät kuulu vain asianosaisille edes silloin, kun käsittelyn ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta on rajoitettu. Rikosoikeudenhoidon piirin tullut rikos tai rikosepäily ei ole koskaan kokonaan yksityisasia. Rikoksiin, tai niihin johtaneisiin olosuhteisiin ja syihin, saattaa liittyä seikkoja, jotka antavat aihetta laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Oikeudenkäynnissä käsiteltävät kysymykset voivat antaa aiheen vakavaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja esimerkiksi rikoksiin johtaneiden syiden ja epäkohtien korjaamiseen. Liian suppea tiedottaminen saattaa johtaa myös siihen, että julkista keskustelua käydään tosiasioiden vastaamattomilla tiedoilla. Mediajulkisuudella on osaltaan suuri merkitys oikeudenkäyntien julkisuuden käytännön toteutumisessa. Näistä lähtökohdasta ja myös oikeudenkäyntijulkisuuslailla toteuttavien intressien kannalta on valitettavaa, mikäli tuomioistuimissa käsiteltävät seksuaalirikosasiat jäävät tarpeettoman laajalti julkisen tarkastelun ja yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolelle niihin liittyvän sinänsä varsin hyväksyttävän asianomistajan suojaamiseksi määrätyn salassapidon johdosta.

Erityisesti yleistä kiinnostusta herättävissä asioissa tuomiota ei kirjoiteta pelkästään asianosaisille vaan myös yleisölle. Koska seksuaalirikostapauksissa sekä oikeudenkäynnin istunnon että oikeudenkäyntiaineiston julkisuutta joudutaan usein voimakkaasti rajoittamaan, tuomioistuimen ratkaisulla on korostunutta merkitystä. Asianomistajan henkilöllisyyden salassapitäminen ei pääsääntöisesti edellytä koko tuomion salaamista, mutta tuomion laaja salaaminen saattaa olla tarpeen esimerkiksi silloin, jos asianomistaja on yhdistettävissä tapaukseen syytetyn nimen perusteella. Mikäli tuomioistuin on joutunut salaamaan tuomion kokonaisuudessaan, niin oikeudenkäyntijulkisuuslaki 25 § velvoittaa tuomioistuimen laatimaan ratkaisusta julkisen selosteen, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa.

Laillisuusvalvonnassa julkisen selosteen laajuutta on pohdittu erityisesti läheissuhteissa tapahtuneissa seksuaalirikoksissa, joissa teon suppeakin kuvaus voi paljastaa myös uhrin henkilöllisyyden. Esimerkiksi rikoslain 20 luvun 13 §:n mukaisessa törkeässä lapsenraiskauksessa yhtenä tunnusmerkistötekijänä on lapsen tekijää kohtaan tuntema erityinen luottamus tai muuten tekijästä erityisen riippuvainen asema. Tällaista rikoksen törkeysarvioinnin kannalta olennaista

tietoa läheissuhteesta ei kuitenkaan saata olla mahdollista kertoa julkisuuteen tekemättä samalla tyhjäksi rikoksen uhrin henkilöllisyyden salassapitoa. Myös muissa rikoksissa sen paljastaminen, että asianosaisten läheissuhteeseen liittynyt luottamus on mahdollisesti ankaroittanut rangaistusta, saattaa vaarantaa asianomistajan henkilöllisyyden paljastumista. Rikoslain 17 luvun 22 §:ssä kriminalisoitu sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken on jo rikosnimikkeenä sellainen, että se yksilöi rikoksen uhria. Laillisuusvalvonnassa on katsottu epätydyttävää olevan kuitenkin sellainen laintulkinta, jonka seurauksena esimerkiksi inestiin tai muihin tekijän ja asianomistajan läheissuhteisiin liittyvissä seksuaalirikosasioissa ei voitaisi lainkaan antaa teon luonteen ilmaisevia julkisia selosteita (ks. eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu 22.6.2011 [dnro 4798/4/09](#)).

Laillisuusvalvonnassa on todettu pidettävän olennaisena, että julkisessa selosteessa tarjotaan lukijalle tietoja, jotka jollain konkreettisella tavalla kuvaavat kysymyksessä olevan rikoksen tunnusmerkistön mukaista tekoa, mikäli sellainen on luettu syyksi, sekä tekoon johtaneita ja siitä ilmeneviä seikkoja kokonaisuudessaan siinä määrin, että lukija voi muodostaa edes jonkinlaisen mielikuvan tapahtumista ja tuomion perusteista ([EOAK/5847/2019](#)). Julkista selostetta laatiessa on myös syytä muistaa, että useinkaan yleinen kiinnostus poikkeuksellisissa rikosasioissa ei kohdistu niinkään teon yksityiskohtiin, tai rikosoikeudellisiin kysymyksiin, vaan ennemmin teon syihin sekä huoleen siitä, mitkä olosuhteet ja syyt ovat johtaneet tekoon. Teon vaikuttimia ja teon syitä selventäviä seikkoja julkisessa selosteessa saattaa olla hyvinkin mahdollista kuvata ilman vaaraa asianomistajan yksityisyyden loukkaamisesta tai henkilöllisyyden paljastamisesta. Yleisölle merkityksellinen tieto on voi olla sekin, jos teon motiivi on jäänyt tuomioistuimellekin epäselväksi.

Salassa pidettävästä tuomiosta laaditusta julkisesta selosteesta osin erillinen asia on tuomioistuimen tiedottaminen. Julkinen seloste ei ole sama asia kuin tuomioistuimen laatima tiedote, vaikka ne käytännössä saattavatkin palvella osin samaa tarkoitusta. Tiedotteella pyritään useimmiten antamaan tiivistetty kokonaiskuva tavalla, joka palvelee tiedonvälityksen nopeita tarpeita eikä sen sisältöä ole oikeudenkäyntijulkisuuslaissa määritelty. Tiedotteet julkaistaan pääsääntöisesti käräjäoikeuksien verkkosivuilla, jolloin syvällisempää tietoa haluava voi saada pyytäessään tuomioistuimelta tiedotteessa mainitun julkisen tuomion tai muita oikeudenkäyntiasiakirjoja, joita ei käräjäoikeuksien verkkosivuilla pääsääntöisesti julkaista. Myös julkisella selosteella voidaan nähdä olevan tiedotuksellinen tehtävä, mutta edellä mainitussa asetelmassa sen voidaan nähdä toimivan osaltaan salassa pidettävän tuomion ja oikeudenkäyntiasiakirjojen korvaajana. Salassa pidettävässä asiassa julkinen seloste tekee tiedonvälityksen ylipäättään mahdolliseksi tarjoamalla edes keskeisimmät tiedot tapauksesta ja tuomioistuimen ratkaisusta (ks. julkisen selosteen oikeudellisen luonteen pohdinnasta oikeusasiamiehen 17.9.2010 antama ratkaisu [dnro 3947/4/08](#)).

3.3. Käräjätuomarin menettely asiassa

Julkisen selosteen laajuudelle asetettavat vaatimukset vaihtelevat tapauskohtaisesti riippuen muun ohella siitä, mitä oikeudenkäyntiä ja sen lopputulosta koskevia tietoja muuten on saatavissa tuomiosta tai oikeudenkäyntiasiakirjoista. Julkisen selosteen laatimisen keskeisenä tarkoituksena on tuomion salaamisesta aiheutuvan tiedon puutteen korvaaminen. Julkista selostetta laatiessaan tuomarin on keskeistä pohtia, mitä täydentävää tietoa hänen on kulloinkin mahdollista antaa. Tässä arvioissa tulee ottaa huomioon muun ohella oikeudenkäyntiaineiston julkisuuden sekä asiassa toimitettujen istuntojen julkisuuden aste ja näkemykseni mukaan myös mahdolliset aikaisemmin annetut tiedotteet tai julkiset selosteet. Rikosasioissa yleisön mielenkiinto alkaa usein esitutkinnasta ja jatkuu prosessiketjua seuraten syyttäjän ja tuomioistuinten toimintaan. Käsitykseni mukaan tuomioistuimen saattaa olla aiheellista omaa julkista selostetta laatiessaan pyrkiä kiinnittämään huomiota myös siihen, mitä tietoja esimerkiksi poliisi tai syyttäjä on asiasta aikaisemmin antanut julkisuuteen (ks. myös apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 31.8.2020 dnro [EOAK/5847/2019](#), jossa hän esittänyt samansuuntaiset näkemykset).

Käräjätuomari ei ollut julkista selostetta laatiessaan tietoinen siitä, että poliisi oli aiemmin tiedottanut kadoksissa olleen henkilöllisyyden. Yhdyn käräjäoikeuden laamannin lausunnossaan toteamaan siitä, että yksittäisen tuomarin on mahdotonta olla kattavasti selvillä siitä, mitä hänellä käsittelyssä olevasta rikosasiasta on mahdollisesti jossain vaiheessa uutisoitu. Pidän varsin ymmärrettävänä sellaista tuomarin menettelyä, jossa hän tietoisesti välttäisi seuraamasta käsittelemänsä rikosasian uutisointia. Aiemmasta tiedottamisesta tuomari voi kuitenkin saada oikeudenkäynnissä tietoja asianosaisilta. Erityisesti asianomistajalla saattaa olla häntä koskeneesta aiemmasta uutisoinnista sellaista tietoa, jota tuomioistuin ei pysty oikeudenkäyntiaineistosta muutoin pääättelemään. Ottaen huomioon edellä esittämä käsitykseni, että tuomioistuimen saattaa olla aiheellista omaa julkista selostetta laatiessaan pyrkiä kiinnittämään huomiota myös aiemmin julkisuuteen annettuihin tietoihin, niin näkemykseni mukaan tuomarin saattaa olla tarpeellista ottaa oikeudenkäynnin aikana esille se, millä tavoin asiasta on aiemmin tiedotettu. Julkisen selosteen ohella tämä saattaa olla aiheellista myös sen huolehtimiseksi, ettei itse tuomiossa, tai muissa oikeudenkäyntiaineistossa, paljasteta tahattomasti sellaisia tietoja, joiden johdosta salassa pidettävä henkilöllisyys paljastuisi.

Käsiteltävässä asiassa käräjätuomarin selvityksen perusteella oikeudenkäynnin aikana oli keskusteltu julkisuudesta, mutta asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ei ollut tällöin tuonut esille kaikkia kantelijan nyt kantelukirjelmässään esille tuomia seikkoja. Näin ollen käräjätuomari ei voinut ottaa näitä seikkoja huomioon julkista selostetta laatiessaan. Totean asiassa jäävän osin epäselväksi, millä tarkkuudella oikeudenkäynnissä käsiteltiin aiempaa tiedottamista. Saadun selvityksen perusteella minulla ei ole kuitenkaan aihetta katsoa käräjätuomarin menetelleen tältä osin virheellisesti.

Käräjäoikeus oli poistanut julkisen selosteen verkkosivuiltaan kantelijan yhteydenoton jälkeen. Pyytämässäni lisäselvityksessä kärjätuomari on tarkentanut, että poistaminen ei ole johtunut siitä, että julkisen selosteen olisi katsottu sisältäneen salassa pidettäviä tietoja eikä julkista selostetta ole myöhemmin oikaistu tai sen käyttöä rajoitettu. Poistaminen verkkosivuilta on ollut ainoastaan tiedotuksellinen ratkaisu, johon puheenjohtajana toiminut kärjätuomari ei ole itse vaikuttanut.

Julkisen selosteen sisällön osalta totean, että edellä todetulla tavoin laki antaa varsin väljät vaatimukset julkisen selosteen laajuudelle ja sisällölle. Kyseisessä asiassa julkisen selosteen muotoilussa on ollut kyse vaikeasta punnintatilanteesta eri suuntaan puhuvien intressien välillä. Tuomarin on tullut ottaa yhtäältä huomioon tuomioistuinratkaisun korostetut julkisuusvaatimukset ja toisaalta riittävässä määrin eri tietoja koskevat perustellut salassapitointressit. Perustuslakivaliokunta on painottanut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden ([PeVL 14/2018 vp](#), s. 8). Riippumattomana tuomiovallan käyttäjänä tuomarin velvollisuutena on ollut tulkita lakia tavalla, jonka hän on katsonut perustelluksi eri perusoikeuksien suojelemiseksi yksittäisen tapauksen olosuhteissa niillä tiedoilla, jotka hänellä on ollut oikeudenkäynnissä käytössään. Kärjätuomarin laatima julkinen seloste on sisällöltään täyttänyt lain edellyttämät vaatimukset eikä asiassa ole ilmennyt muutoinkaan aihetta arvostella kärjätuomarin menettelyä julkisen selosteen laatisessa. Selvyyden vuoksi totean myös, ettei asiassa ole ilmennyt, että asianomistajan henkilöllisyys olisi tiedotusvälineessä tai muutenkaan julkisuudessa yhdistetty julkisessa selosteessa tarkoitettuun tekoon, vaikka henkilöllisyys onkin ollut mahdollisesti tietoja yhdistelemällä selvitettävissä.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Asiassa ei ole ollut aihetta katsoa käräjäoikeuden tai poliisin menetelleen lainvastaisesti. Kyse on ollut osin poikkeuksellisesta tapahtumainkulusta, mutta tapaus tuo kuitenkin esille mahdollisesti laajemmankin merkityksellisen oikeuskysymyksen. Laki ei nimittäin anna tarkkaa ja täsmällistä vastausta ylipäätään siihen, miten tuomioistuimen tulisi toimia tilanteessa, jossa salassa pidettäväksi määrätty asianomistajan henkilöllisyys saattaa olla yksilöitävissä julkisen selosteen ja toisen viranomaisen antamia tietoja yhdistelemällä. Oikeudenkäyntijulkisuuslain 25 § ei mahdollista julkinen selosteen laatimatta jättämistä, mikäli sen antamisen edellytykset täyttyvät. Erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää rikosta koskeva julkinen seloste on kuitenkin pykälän mukaan julkistettava niin, että asianomistajan henkilöllisyys ei paljastu. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa lainsäädännössä on jätetty tuomioistuimelle monilta osin tarpeellista tapauskohtaista harkintavaltaa. Toisaalta lainsäädännön tulisi antaa riittävän tarkasti ja täsmällisesti oikeusohjeita ottaen huomioon se, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskevilla ratkaisuilla on merkittävät vaikutukset perusoikeuksiin sekä asianosaisten, mutta myös laajemmin yleisön kannalta. Julkisuutta koskevan lainsäädännön epäselvyys saattaa asettaa myös lakia soveltavan virkamiehen kohtuuttomaan asemaan.

Lähetän päätökseni oikeusministeriön tietoon hyödynnettäväksi oikeudenkäynnin julkisuutta ja yleisen julkisuutta koskevan lainsäädännön kehittämisessä.

Kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiini.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki